

Počet obyvateľov Košíc v 19. storočí v prácach dobových autorov a súčasných historikov (resp. autorov) III. časť

Zlatica Sáposová, Spoločenskovedný ústav SAV, Košice, saposova@saske.sk
Nikola Regináčová, Katedra histórie, Filozofická fakulta Univerzity Pavla Jozefa Šafárika
v Košiciach, nikola.reginacova@upjs.sk

SÁPOSOVÁ, Zlatica - REGINÁČOVÁ, Nikola. The population of Kosice in the 19th century in the works of contemporary authors and historians (Part III). *Individual and Society*, 2014, Vol. 17, No. 2.

The work includes a detailed analysis of the writings of contemporary authors and historians in the current issue of population development in Kosice in that period. Population phenomena and processes of any society attracts great attention, because of their impact on economic, cultural and social development. Therefore, the research into the population and their location is a natural and essential part of the migratory movements and population growth. The work details the state of knowledge of contemporary historians writing about the population of Kosice in that period. Post was prepared as a continuation of a study evaluating archival sources and statistical documents of the population in Kosice 19 century. It should also serve as teaching material for students of historical demography.

Košice. Population. Literature. 19th century. Historians.

Práca vznikla v rámci riešenia projektu VEGA č. 1/0101/12 Miesta pamäti Košíc I. (historické prelomy a inštitúcie)

Okrem primárnych prameňov (ktoré sme podrobne opísali a objasnili v predchádzajúcich dvoch štúdiách [1]) môže bádateľ pri historicko-demografickom výskume mesta Košice vyžívať aj sekundárne pramene, ktoré neboli vyhotovené primárne pre štatistické účely, ale obsahujú demografické informácie. Do tejto skupiny patria napr. rôzne dobové cestopisy, miestopisné lexikóny [2], mapy, historicko-zemepisné slovníky a iné publikácie, z ktorých môžeme čerpať údaje vhodné pre účely rekonštrukcie pohybu a štruktúry obyvateľstva. Za takúto prácu, z druhej polovice 18. storočia, môžeme považovať lexikón J. M. Korabinského „*Geographisch-historisches und Produkten Lexikon von Ungarn*“, ktorý už obsahuje čiastočné štatistické údaje. V práci sú v abecednom poradí uvedené sídla Uhorska, ich názov v jazykoch používaných v krajine, geografická poloha sídiel, ich vlastníci, historický kontext, hospodárske pomery, miestne úrady, osvetovo-vzdelávací život a iné zaujímavosti zo života spoločnosti jednotlivých miest a obcí. [3] Prvý miestopisný lexikón v maďarskom jazyku s názvom „*Magyarország leírása*“ pripravil András Vályi a bol vydaný v troch častiach medzi rokmi 1796 a 1799. Vályiho lexikón obsahuje informácie o 12 500 sídlach Uhorska. Znáмым dokumentom [4] je „*Lexicon locorum*“ („*Magyarország helységekinek 1773-ban készült hivatalos összeírása*“) vyhotovený v roku 1773 na príkaz Viedenskej kráľovskej miestodržiteľskej rady. Názvy sídiel boli uvedené okrem maďarského a latinského pomenovania aj v jazyku národností, ktoré žili v danej obci, alebo v meste a lexikón zároveň zaznamenával aj majoritnú národnostnú skupinu.

V prvej polovici 19. storočia sa v uhorskej historiografii objavujú prvé práce zamerané na stav populácie Uhorska. Ako základné pramene pre autorov, bádateľov v danom období slúžili cirkevné spisy, [5] schematizmy, cenzy zaznamenané v 18. a 19. storočí. K prvým štatistickým opisom krajín z prvej polovice 19. storočia patrí zemepisný lexikón Ludovicusa Nagya *Notitiae politico-geographico-statisticae Inclyti*

Regni Hungariae, Partiumque eidem adnexarum.^[6] V lexikóne okrem číselných údajov o počte obyvateľov Uhorska podľa jednotlivých sídiel, ako aj o počte obytných domov, nájdeme aj informácie o náboženskom zložení populácie. Pri opise náboženskej štruktúry obyvateľov jednotlivých sídiel autor vytvoril len tri hlavné kategórie vierovyznania: katolíci, protestanti a židia. Ďalšie významné geografické práce sú viazané k menám István Lassú *Az Ausztriai Birodalomnak statistikai geographiai és historiai leírása (1829)* a Pál Magda *Neueste statistisch - geographische Beschreibung des Königreichs Ungarn, Croatien, Slavonien und der ungarischen Militärgrenze (1834).*^[7] Pre autorov Ludovicusa Nagya a Pála Magdu tvorili schematizmy základné pramene na určenie počtu ako aj náboženského zloženia obyvateľov.

Za najvýznamnejšieho štatistika svojej doby je považovaný Elek Fényes, ktorý v roku 1851 vydal geografický slovník s názvom *Magyarország geographiai szótára.*^[8] Fényesov geografický slovník okrem významných udalostí z dejín uhorských miest obsahuje charakteristiku obchodných aktivít obyvateľov, kultúrne dianie, ako i opis najznámejších budov. Súčasťou uvedeného slovníka sú štatistické údaje o počte obyvateľstva ako i podrobná schéma náboženského a národnostnej štruktúry miest. Na rozdiel od Ludovicusa Nagya, Elek Fényes už vo svojom diele presnejšie určuje vierovyznanie obyvateľov, napr. katolíkov rozdelil na rímskokatolícke a gréckokatolícke vyznanie. Rovnako prínosná je aj jeho ďalšia práca s názvom *Magyarországnak és a hozzá kapcsolt tartományoknak mostani állapottja statistikai és geographiai tekintetben. I. - VI. (1836),*^[9] v ktorej namiesto schematizmov čerpal údaje z farských dokumentov. Ním podané číselné údaje o počte obyvateľov sa však nezhodovali so skutočným stavom populácie mesta alebo obce, tak isto ako u ostatných spomínaných autorov (v podstate to boli odhady).

Práca Imreho Henszlmanna *Kassa, szent királyi város*^[10], vydaná v polovici 19. storočia, neobsahuje štatistický opis obyvateľov mesta, napriek tomu je však pre bádateľa prínosnou, a to najmä kvôli národnostnej a náboženskej štruktúre obyvateľstva. Z historicko-demografického hľadiska je rovnako hodnotná práca *Kronika slobodného kráľovského mesta Košíc*^[11] od Johanessa Platha, ktorá v chronologickom slede informuje o najdôležitejších historických udalostiach, medzníkoch a politickom dianí v Košiciach. Na základe údajov uverejnených v budinských novinách Plath vo svojej kronike napísal: „(...) z 13. júna od vypuknutia cholery v 33 mestách a 333 obciach 11 987 osôb bolo napadnutých choleroou a len 1 400 vyzdravelo. Zomrelo 10 587 osôb.“^[12] Práca obsahuje štatistické údaje o počte obyvateľov Košíc, ktoré čerpal z výsledkov sčítaní v rokoch 1850/51 a 1857, spolu s vlastnými dedukciami. Podobnou formou ako kronika Johannesa Platha je napísaná aj *Kronika o dejoch slobodného kráľovského mesta Košíc.*^[13] Jozef Tutko v nej opísal udalosti každodenného života mešťanov v 19. storočí. V kronike autor informoval o cirkevnom, politickom a spoločenskom dianí v meste, nepodáva však žiadne číselné hodnoty o obyvateľstve.

Práce vydané koncom 19. storočia, ktoré obsahovali číselné hodnoty o obyvateľoch už mali možnosť čerpať z oficiálnych štatistických sčítaní. V roku 1896 Samu Borovszký a János Sziklay vydali monografiu s názvom *Magyarország vármegyéi és városai.*^[14] Monografia obsahuje množstvo číselných údajov zo všetkých sfér života obyvateľov mesta (napr.: údaje o budovách a bytoch, školách, úradoch, spolkoch, atď.), ako aj hodnotné informácie o každodennom živote Košičanov. Spomínaná práca zahŕňa príslušnosť obyvateľov k jednotlivým náboženstvám i počty narodených a zomrelých. Autori vychádzali najmä zo sčítania obyvateľov v rokoch 1880 a 1890,^[15] spolu s informáciami o pohybe obyvateľov z oficiálnych sčítaní informujúcich o pohybe obyvateľov miest Uhorska^[16]: *A Magyar korona népmozgalma 1890 és 1891 évi*^[17] a *A Magyar korona népmozgalma 1891 és 1893 évi.*^[18]

Koncom 19. storočia bola publikovaná práca Ignáca Acsádyho *Magyarország népessége a pragmatica sanctio korában.* Spracováva v nej údaje o počte obyvateľov z roku 1720. Vo svojom diele uvádza 1956 mešťanov a šľachticov, ktorí v meste vlastnili dom, bez „želiarov“. Počet Košičanov stanovil na 4 000 osôb^[19] (celkový počet obyvateľov spolu s usadeným vojskom, ktorí obývali 314 domov mesta).

Ďalšia odborná analýza, ktorá sa venuje súpisom obyvateľstva v 18. storočí (z roku 1787) počas panovania Jozefa II. je dielo Gusztáva Thirringa *Magyarország népessége II. József korában.* Pre mesto Košice uvádza 8244 obyvateľov, čo bol dvojnásobný počet v porovnaní s rokom 1720.

Geografické členenie územia Uhorska s charakteristikou jeho miest a žúp popisoval dobový autor Czirbusz Géza v monografii *Magyarország a XX. évszázad elejen föld és néprajzi nemzetgazdasági és társadalom tudományi szempontból.*^[20] Pri opise mesta Košice uviedol číselné hodnoty národnostného a náboženského zloženia obyvateľov v roku 1900. Ako východiskové pramene používal údaje štatistických sčítaní Uhorska z roku 1900. Všetky spomínané práce dobových autorov napomáhajú k utvoreniu celkového obrazu dejinného vývoja Košíc a sú cenným zdrojom a odkazom pre ďalší výskum.

Tabuľka 1: Číselné údaje o počte obyvateľov Košíc v 19. storočí (získané z prác dobových autorov, historikov a schematizmov)

rok	1804	1826	1828	1831	1833	1835	1843	1847	1850/51	1857	1861	1869	1871	1880	1881	1891	1893	1910	1915
Guszáv Thüring	7984	-	-	-	-	-	-	-	13 034	-	-	-	-	-	-	-	-	44 211	-
Ludovicus Nagy	-	-	13 606	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Elék Fejes	-	-	-	-	-	-	-	-	13 034	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Samu Barvský a János Sziklav	-	-	-	-	-	-	-	-	13 034	16 417	-	21 472	-	26 097	-	28 884	-	-	-
Johannes Plath	-	-	-	-	-	-	-	-	-	17 150	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Schematizmy	-	12 586	-	12 472	12 408	12 455	13 461	14 233	-	-	17 625	-	23 033	-	24 401	29 924	29 724	-	45 110

ZDROJ: vid' poznámkový aparát[21]

Základné údaje o obciach a mestách evidujú aj štatistické ročenky vydané v druhej polovici 19. storočia s názvom „A Magyar Korona Országainak helységnevtára“. Obsahujú záznamy o počte obyvateľov, údaje o počte domov, či jazyku ktorým sa komunikovalo. Náboženská príslušnosť je označená len symbolmi. Zaznamenávanie číselných údajov v miestopisných knihách (slovníkoch) nebolo vedené v pravidelných časových intervaloch, vychádzali sporadicky.

Tabuľka 2: Počet obyvateľov Košíc na stránkach miestopisov a ročeniek

ročenky a miestopisy	počet obyvateľov Košíc	počet domov v Košiciach
Magyarország helységnevtára 1863	17 150	-
Magyarország helységnevtára 1877	21 742	1 539
Magyarország helységnevtára 1882	26 097	1 660
Magyarország helységnevtára 1895	28 884	1 842
Magyarország XX. évszázad elején 1902	39 886	-

ZDROJ: Tabuľka bola vyhotovená prostredníctvom údajov z miestopisov a ročeniek. A Magyar korona országainak Helységnevtára, Budapest, 1863, s. 412.; A Magyar korona országainak Helységnevtára, Budapest, 1877, s. 409.; A Magyar korona országainak Helységnevtára, Budapest, 1882, s. 391.; A Magyar korona országainak Helységnevtára, Budapest, 1895, s. 282.; CZIRBUSZ, Géza. Magyarország XX. Évszázad Elején. Temesvár, 1902, s. 394-395.

Dôležitou súčasťou pre výskum populačnej problematiky mesta Košice sú práce odborníkov 20. a 21. storočia. Najhodnotnejšie pre bádateľa sú najmä práce na regionálnej úrovni. Zahŕňajú priame informácie o udalostiach, či javoch, ktoré bolo potrebné analyzovať. Takéto informácie dotvárali celkový obraz dejinného vývoja konkrétneho mesta. Prostredníctvom nich bolo možné nadviazať na ďalší - hlbší výskum.

K osobnostiam, ktoré písali o meste Košice zaraďujeme aj známeho historika Ondreja R. Halagu. Prínosná je najmä jeho monografia s názvom *Právny, územný a populačný vývoj mesta Košíc*. [22] Autor sa zameril na historický, hospodársky, správny, územný a populačný vývoj Košíc, od počiatkov mesta až po 20. storočie. Stručnejšie bolo opísané obdobie 19. storočia v Košiciach, najmä jeho prvá polovica. Ako východisko Ondrej Halaga pri písaní používal archívne materiály, konkrétne súpisy duší a súpisy majetku. Pre druhú polovicu 19. storočia využíval oficiálne štatistické sčítania z roku 1900. Na priblíženie centra mesta k jeho okolitým mestským častiam vo svojej práci poukázal aj Ondrej Halaga „(...) zotrel sa rozdiel medzi vnútorným mestom a húšťakmi, ktoré boli priradené k mestu ako 5. kvartál („Františkovo Mesto“) 6. kvartál („Jozefovo Mesto“) a 7. kvartál („Alžbetino Mesto“) a na východe Nové Mesto.“ [23] V rámci sledovanej témy autor venoval pozornosť aj etnickej štruktúre o čom napísal aj štúdiu s názvom *Vývoj jazykovo-národnostnej štruktúry na Slovensku*. [24] Obdobie 19. storočia v Košiciach bolo v štúdiu popísané veľmi stručne, pričom spomenuté fakty autor čerpal z údajov Johanna Platha a z vyhlášok o zápise do škôl. Ondrej Halaga vo svojom diele o národnostnom zložení obyvateľov Košíc spomína slovenčinu ako v poradí tretiu reč Košičanov. Pred ňou boli nemčina a maďarčina. [25]

Demografický vývoj populácie Košíc analyzoval vo svojej štúdií Pavol Šalamon. Údaje v nej obsiahnuté svedčia o rozsiahlom archívnom výskume. Pozostáva z dvoch častí *Demografický vývoj obyvateľstva Košíc v rokoch 1848 - 1870 I. časť* [26] a *Demografický vývoj obyvateľstva Košíc v rokoch 1870 - 1918 II. časť*. [27] Všetky údaje o obyvateľstve Košíc rozdelil autor do ôsmich časových blokov, v ktorých podrobne informoval čitateľa o hustote obyvateľov, sociálnom rozvrstvení, vekovej štruktúre, rodinnom stave, vierovyznaní a hospodárskom vývoji. Hodnotnou súčasťou štúdie boli tabuľky s číselnými údajmi o početnosti obyvateľov. V práci Pavol Šalamon ako základný zdroj poznania používal materiály z archívu mesta Košice, spisy mestského magistrátu, ako aj údaje z Magyar statisztikai közlemények 1870, 1880 i sčítania obyvateľov z rokov 1900 a 1910. [28] K informáciám o povolaniach v Košiciach, v období medzi sčítaniami 1850/51 a 1857 napísal: „najviac ekonomicky aktívneho obyvateľstva sa zaoberalo remeslom, pomerne veľa bolo úradníkov a príslušníkov slobodných povolání, menej obchodníkov a pracovníkov finančných úradov.“ [29]

Vývoj počtu obyvateľov Košíc v prvej polovici 19. storočia zaznamenal Gábor Czoch vo svojej dizertačnej práci *Városalak és polgárok Kassa társadalma a XIX. század első felében*. [30] Autor pri analýzách vychádzal z údajov Archívu mesta Košice, konkrétne z fondu súpisov duší a súpisov majetku. V práci sa pokúsil charakterizovať život v meste v spomínanom období prostredníctvom vytvárania obrazu domácností, života mešťanov, mestského obyvateľstva a jeho členenia do stavov. Podrobné informácie o počte obyvateľov a ich vývoji boli tak vsadené do konkrétneho historického kontextu. Prácu vhodne graficky dopĺňovali početné tabuľky.

Opis náboženskej situácie v Košiciach obsahuje sedem zväzkov monografie s názvom *Dejiny Košického arcibiskupstva*. [31] Piaty zväzok od autora Petra Zubka s názvom *Dejiny Košickej cirkvi v prameňoch*, [32] analyzuje vývoj v meste v období rokov 1820 - 1917, konkrétne podkapitola Uhorské obdobie. Obsahuje dôležité historické medzníky v dejinách, ako aj charakteristiku každodenného života v meste spätého s cirkevnou sférou. „Najtragickejšia vlna s najväčším počtom obetí bola v povestnom roku 1831. Ani neskoršie svetové vojny nezaznamenali na civilnom obyvateľstve také početné a hromadné straty na životoch.“ [33] Použité údaje pochádzali z cirkevných schematizmov Košického arcibiskupstva.

Vývoj židovského obyvateľstva v Košiciach bol spracovaný v práci *Városi zsidóság Északkelet - és Kelet - Magyarországon*. [34] Autor Tamás Csíky opísal život Židov, ich prispôsobenie sa a pôsobenie v obchodnej a priemyselnej sfére. V práci konštatuje dôležitý fakt, že „Mestská rada pustila izraelitov do mesta, lebo musela brať na vedomie zákony, ktoré vyšli zo snemu z roku 1839 až 1840.“ [35] V práci porovnal život židovského obyvateľstva v mestách Košice, Miškolc, Oradea, Sátoraljaújhely a Satu Mare. Ako základný prameň používal štatistické lexikóny, oficiálne štatistické sčítania obyvateľov Uhorska i údaje autora Alajosa Kovácsa.

Dielo Bélu Molnára *Kassa város orvosi története*, [36] približuje udalosti v Košiciach v priebehu 19. storočia. Autor sa v práci zameriava na demografické ukazovatele, ktoré ovplyvňovali populačný vývoj Košíc. Východisko monografie tvorili udalosti prežité hlavným a pomocným lekárom mesta, podrobný popis chorobnosti Košičanov, ako aj informácie na aké choroby zomierali a v akých počtoch. [37] Autor čerpal údaje z uverejnených výsledkov zo sčítania obyvateľstva.

Mesto Košice vo svojej práci charakterizoval Gustáv Thirring. *Magyarország népessége II. József korában*, [38] ktorá zahŕňala dejinný vývoj počas vlády Jozefa II., konkrétne v rokoch 1784 - 1787. V práci je vykreslený vývoj obyvateľov s domovským právom, mestá Uhorska, vývoj početnosti cudzincov, ako aj celkové počty obyvateľov v Uhorských mestách v rozmedzí rokov 1720 až 1910. Dielo sa člení na tri kapitoly. Údaje o náboženskom zložení autor vypočítaval prostredníctvom súpisov duší z rokov 1782 a 1804. Gustáv Thirring pri definovaní vierovyznaní spája rímskokatolíkov a gréckokatolíkov spolu. Ostatné vierovyznania ako evanjelici i reformovaní, sú popísané samostatne. Poslednú kolónku vyplňajú informácie o židovskom vierovyznaní.

V štúdií *Kassa népességének fejlődése és összetétele* [39] Alajos Kovács zhodnotil populačný vývoj Košíc od začiatku 19. storočia až po druhú svetovú vojnu. Súčasťou práce je aj demografický vývoj obyvateľov Košíc, v rámci ktorého „(...)delenie obyvateľov podľa miesta narodenia môžeme sledovať až od roku 1880(...)“ [40] podobne ako aj náboženské a národnostné zloženie obyvateľov, ktoré analyzuje na základe údajov dobových autorov i oficiálnych štatistických sčítaní Uhorska.

Údaje o slobodnom kráľovskom meste Košice nájdeme aj v monografii *Kassa város története és műemlékei*. [41] Tá uvádza v Košiciach od 17. júna do 4. septembra 1 247 obetí epidémie. [42] Autorom spomínanej práce je Wick Béla. Podobné údaje obsahuje *Magyarország társadalomtörténete a reformkortól a második világháborúig*, [43] z tvorby Gábor Gyáni - György Kövér. Obe monografie

zahrňajú historický vývoj mesta v priebehu 19. storočia. V nich sú spomínané dôležité udalosti ako boli epidémie a povstania v meste. Zároveň poskytujú informácie o základných demografických údajoch a o stave populácie v meste v jednotlivých sčítacích obdobiach. Autori pri analýze číselných údajov vychádzali z uhorských oficiálnych štatistických údajov [44] z druhej polovice 19. storočia.

Informácie demografického charakteru o Košiciach obsahovala aj štúdia *Kassa népességének összetétele és fejlődése*. [45] Autor Imre Varga prostredníctvom údajov Eleka Fényesa, Gustáva Thirringa, Alajosa Kovácsa a oficiálnych štatistických sčítaní z druhej polovice 19. storočia informoval o náboženskom a národnostnom zložení obyvateľov Košíc. Číselné dáta boli v práci umiestnené v tabuľkách so stručným opisom.

Pre podrobný výskum obyvateľov Slovenska v prvej polovici 19. storočia je hodnotná práca Dušana Škvarnu a Petra Šoltésa: *Pramene k dejinám Slovenska a Slovákov*. [46] Dielo okrem veľkého množstva použitých prameňov odpovedá aj na hlavné problémy a dynamiku premien spoločnosti v období rokov 1790 - 1848. Zostavovatelia sú presvedčení „... že prispeje k oživeniu záujmu o toto obdobie a položí základ prípravám ďalších, špecializovanejších edícií prameňov o dobe, v ktorej sa tvorili základy sociálnej, ľudskej, občianskej a národnej emancipácie.“ [47]

Historický pohľad na vývoj Košíc v druhej polovici 19. storočia prináša monografia s názvom *Politický život v Košiciach v rokoch 1848 - 1900*. [48] V práci sa venuje vývoju politickej situácie v meste, fungovaniu verejného života a charakteristike národnostnej otázky. [49] Súčasťou práce sú aj početné tabuľky, číselné údaje a informácie o dobovej tlači v Košiciach.

Pri demografickej analýze mesta Košice sú nápomocné aj práce, ktoré obsahujú charakteristiku miest a obyvateľov v rámci všeobecného spracovania dejín na Slovensku v 19. storočí. Na doplnenie prázdnych miest v regionálnom výskume slúžia práce autorov, ktorí sa nepriamo venovali skúmaniu populácie slovenských miest.

Monografia Lászla Katusa *A modern Magyarország születése, Magyarország története 1711 - 1914*, [50] priblížila nárast počtu obyvateľov Uhorska v období rokov 1711 - 1914. Obsahuje vývoj a početnosť úmrtí na území celého Uhorska, prirodzený pohyb, vývoj manželstiev a vystahovalectvo. „Priemerný vek obyvateľov bol nízky. Z roku 1910 okolo 35 % obyvateľov nedosiahlo pätnásť rokov a nad 60 rokov malo dožitých len 8 % obyvateľov (...).“ [51]

Juraj Žudel v štúdiu *Národnostná štruktúra obyvateľov Slovenska v roku 1880* [52] zrekonštruoval národnostnú skladbu slovenskej populácie na základe materiálov oficiálneho štatistického sčítania roku 1880. Administratívne zmeny obyvateľov Slovenska prebádal Ján Pelikán v práci *Všeobecný podrobný miestopis Krajiny Slovenskej*. [53] Okrem počtu obyvateľov v každej obci Slovenska zaznamenáva aj rozlohu, zdravotný obvod, notársky, matrikársky a poštový úrad.

Tabuľka 3: Číselné údaje o početnosti obyvateľov Košíc od roku 1860 po prvé oficiálne datované sčítanie populácie Československej republiky (prostredníctvom prác dobových autorov, historikov a schematizmov)

rok	1799	1810	1826	1828	1830	1835	1840	1847	1848	1850/51	1857	1869	1880	1890	1900	1910	1919	1921
Gábor Czucz	-	8 972	10 029	9745	9307	10 814	10 405	14 959	-	9858	-	-	-	-	-	-	-	-
Pavol Šalamon	-	-	-	-	-	-	-	14 959	13 861	-	-	21 742	26 097	28 884	35 586	44 211	-	-
Ondrej Halaga	7934	-	-	-	-	-	-	14 109	-	-	-	-	26 097	-	40 102	44 211	-	52 898
Béla Molnár	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	16 417	-	-	-	-	-	-	-
Mária Mihoková	-	-	-	-	-	-	-	-	-	13 034	11 944	21 742	26 097	28 884	40 102	44 211	46 826	52 898
Alajos Kovács	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	21 742	26 097	28 884	40 102	44 211	46 826	52 898

ZDROJ: vid' poznámkový aparát [54]

Miestopis, ktorý vychádza z výsledkov sčítania obyvateľov z roku 1900 s názvom *Místopis a národnostní statistika obcí slovenských*, [55] zobrazoval percentuálny počet obyvateľov slovenských stolíc. Autor Lubor Niederle informoval len o počte obyvateľov v šestnástich stoliciach, pričom stručne načrtol početnosť národností, ktoré v jednotlivých župách prevládali. Súpis prác viažucich sa k dejinám Košíc obsahuje štúdia *Príspevky k bibliografii Košíc* [56] vo *Vlastivednom sborníku*. Táto štúdia zahŕňa veľké množstvo monografií a publikácií popisujúcich historické udalosti z rôznych oblastí života v Košiciach. Súčasťou štúdie je aj zoznam latinských, nemeckých, čiastočne slovenských novín a maďarských časopisov vychádzajúcich v meste Košice do roku 1918. Národnostné zloženie miest Slovenska charakterizoval vo svojej odbornej štúdiu Roman Holec. V práci s názvom *Zmeny národnostného zloženia miest na Slovensku*

po roku 1918 a možnosti ich interpretácie charakterizoval národnostnú problematiku aj v meste Košice. „Košice v roku 1880 patrili medzi 24 miest, ktoré mali slovenskú väčšinu a v kategórii miest nad 20 000 obyvateľov so slovenskou prevahou. Pred rokom 1918 zaznamenali najväčší nárast maďarského etnika.“ Roman Holec poukazuje na demografický vývoj obyvateľov a možné vplyvy i faktory, ktoré zmenili národnostnú skladbu obyvateľov Košíc najmä v rokoch sčítania 1910 a 1921. Autor sa snažil v príspevku poukázať najmä na odlišnosti, ktoré sa často vyskytujú pri interpretáciách štatistických dokumentov.

Pre systematický výskum demografického vývoja obyvateľstva je veľmi prínosné a nápomocné disponovať poznatkami aj z iných vedných disciplín, ako bola napríklad geografia, či štatistika. K takto vyčlenenej kategórii sme zaradili publikácie odborného charakteru ako *Základy geografie obyvateľstva, demografie a geografie sídel* [57] od Zdeny Tarabovej a Petra Chalupu, publikáciu od Vladimíra Srba s názvom *Základy demografie a demografia*, [58] *Základy historickej demografie*, [59] ktorú napísal Eduard Maur, či *Základy geografie obyvateľstva*, [60] od Jozefa Mládeka. Všetky spomínané práce ponúkajú široký pojmový aparát, demografickú metodológiu a obsahujú aj vhodné teoretické postupy pri práci. Monografia *Demografická analýza Slovenska* [61] podrobne opisuje demografický vývoj Slovenska od roku 1869 až po rok 2001. Práca zahŕňa rozmiestnenie obyvateľstva Slovenska, prirodzený pohyb obyvateľstva, štruktúru obyvateľov a iné demografické ukazovatele. „Terajší stav zaľudnenia Slovenska je výsledkom zložitého a dlhého vývinu, na ktorý vplývali rôzne faktory.“ [62] Pre vysvetlenie demografických pojmov poslúžila monografia *Demografie (nejen) pro demografi*. [63] Všetky pojmy sú v abecednom poradí s podrobným vysvetlením. Všeobecné informácie geografického charakteru o Košiciach obsahuje práca *Kraje a okresy Slovenska*. [64] Práca ponúka číselné údaje o obyvateľstve Košíc a členenie mesta na príslušné administratívne zóny. Štúdia s názvom *Sčítanie ľudu, domov a bytov – história a súčasnosť* [65] obsahovala vývoj populačných censov od počiatkov až po súčasnosť. Súčasť práce tvorí podrobný prehľad sčítaní, ktoré prebehli na území dnešného Slovenska, od začiatkov demografických zisťovaní stavu populácie, až po sčítanie obyvateľov Slovenska v roku 1991. Autormi štúdie sú Marián Horecký a Yvonna Kováčová.

Pri výskume populačných aspektov mesta Košice prispeli k ucelenej mozaike výskumu aj informácie získané zo stránok dobovej tlače. V novinách Abauj-Kassai Közlöny sa uvádza: „Sčítanie z roku 1880. V auguste 1881 mužov bolo 11 732, žien 14 375, spolu počet obyvateľov Košíc predstavoval hodnotu 26 107 osôb. Okrem toho, vojakov bolo 1 869.“ Iné noviny Felvidéki Közlöny na svojich stránkach napísali: „Podľa najnovšieho sčítania ľudu, v Košiciach je 26 422 obyvateľov. A teda 12 131 mužov a 14 291 žien, ktorí bývajú v 1 631 domoch. Obyvateľstvo Košíc od sčítania 1870 narástlo o 4 680 obyvateľov.“ Tá istá tlač informovala aj o výsledkoch sčítaní ľudu aj v iných mestách ako v Košiciach z roku 1880. „V Miškolci bolo 24 343, v Užhorode 11 393, v Sátoraljaújhelyi 11 371, v Prešove 10 247, v Bardejove 4 892, v Sárospataku 4 195, v Sabinove 2 845 obyvateľov.“ Noviny informovali aj o populačnej situácii v Košiciach. Na stránkach Abauj-Kassai Közlöny je popísaný prirodzený pohyb obyvateľov v roku 1889: „V Košiciach v minulom roku sa narodilo 624 chlapcov, 618 dievčat a spolu 1 242 detí. Zomrelo 510 mužov a 467 žien, spolu 977 osôb. Zasnúbilo sa 261 párov.“

Dobová tlač umožňovala počas výskumu získať údaje o obyvateľoch mesta, o každodennosti, o číselných hodnotách, ako aj o sčítaniach – populačných censov. K vybraným najznámejším novinám popisujúcim situáciu v meste Košice v priebehu 19. storočia patrili: *A Magyar Történelmi Társulat Közlönye, Történelmi Közlemények Abaúj-Torna vármegyé és Kassa múltjából, Adalékok a Zemplén vármegyé történetéhez, Kivándorlási Értesítő, Kassa-Eperjesi Értesítő, Kaschauer Zeitung, Felvidéki Közlöny, Kassai Hirlap, Felsőmagyarország, Abauj-Kassai Közlöny, Felvidék: Felső-magyarországi Közlöny, Kassai Újság*.

Záver

Publikovaný príspevok (uverejnený v troch častiach) si vytýčil za cieľ poukázať na primárne a sekundárne pramene slúžiace k historicko-demografickému výskumu mesta Košice. Široká škála prameňov poskytuje dostatočnú základňu slúžiacu na utvorenie obrazu stavu populácie v spomínanom období. Získané číselné údaje vyžadujú kritické hodnotenie prameňov najmä pred oficiálnymi štatistickými sčítaniami Uhorska. [66] Pre bádateľa tieto pramene nepodávajú jednotné číselné informácie. V druhej polovici 18. storočia a v prvej polovici 19. storočia sčítania (cenzy napr. v rokoch 1787, 1805, 1850, 1857) poskytujú informácie len o časti obyvateľstva, pretože šľachta nebola do populačných censov počítaná. Pritom niektoré Súpisov duší (*Conscriptio animarum*) mesta Košice tam šľachtu zarátavali. Ďalší problém pri súpisoch bolo aj zarátavanie vojska na území mesta. Pri zisťovaní vekovej štruktúry obyvateľstva tiež nebolo jasne určené od akého veku boli v súpisoch evidované deti. Z toho jasne vyplýva, že uvedené sčítania sa neuskutočňovali podľa jednotnej metodológie. V prácach jednotlivých autorov sa tiež odlišujú číselné údaje podľa toho, z ktorých prameňov vychádzali (mestskej alebo cirkevnej proveniencie) a nimi podané číselné údaje sú viac menej odhady.

Väčšina odborníkov, ktorí sa doposiaľ dotkli historicko-demografickej problematiky Košíc, preberá číselné hodnoty z prác dobových autorov, alebo spracovávajú archívne dokumenty (krajinskej, mestskej a cirkevnej proveniencie). Preto sa často číselné údaje o počte obyvateľstva mesta Košíc u jednotlivých autorov líšia. Z toho dôvodu je nevyhnutná komparácia a kritická analýza jednotlivých dobových prameňov.

Literatúra:

ACSÁDY, Ignác. *Magyarország népessége a pragmatica sanctio korában*. Budapest, 1896, s. 12.

BOROVSKÝ, Samu - SZIKLAY, János. *Abauj-Torna vármegye és Kassa*. Budapest : Apollo, [online], [Cit. 2004].

Dostupné na internete: <http://mek.oszk.hu/09500/09536/html/0001/6.html>

BOROVSKÝ, Samu - SZIKLAY, János. *Magyarország vármegyéi és városai. (Magyarország monografiája) I. Abauj - Torna vármegye és Kassa*. Budapest : Apollo, 1896. 350 s.

CSÍKI, Tamás. *Városi zsidóság Északkelet - és Keletmagyarországon*. Budapest : OSIRIS, 1999. 433 s.

CZIRBUSZ, Géza. *Magyarország a XX. évszázad elején föld és néprajzi nemzetgazdasági és társadalom tudományi szempontból*. Temesvár, 1902. 568 s.

CZOCH, Gábor. *Városlakók és polgárok Kassa tarsadalma a XIX század első felében : dizertačná práca*. Budapest : Atelier, 1997. 120 s.

ČIŽMÁR, Marián. *Pásli zverené im stádo. Košickí biskupi v rokoch 1804-2004. Dejiny košického arcibiskupstva IV*. Prešov : vyd. Michal Vaško, 2006. 502 s.

ČIŽMÁR, Marián. *Rehoľný život na území Košického arcibiskupstva. Dejiny Košického arcibiskupstva II*. Prešov : vyd. Michal Vaško, 2004. 407 s.

ELEK, Fényes. *Magyarország geographiai szótára mellyben minden város, falu és puszta betűrendben körülményesen leiratik. I. - IV. kötet*. Pest, 1851. reprint Budapest : Magyar Könyvkiadó, 1984. 285 s.

ELEK, Fényes. *Magyarországnak és a hozzá kapcsolt tartományoknak mostani állapota statistikai és geographiai tekintetben. I - VI*. Pest, 1836 - 1840. 476 s.

GYÁNI, Gábor - KOVÉR, György. *Magyarország társadalom története a reformkortól a második világháborúig*. Budapest : Osiris Kiadó, 2006. 395 s.

HALAGA, Ondrej. *Právny, územný a populačný vývoj mesta Košíc*. Košice : Východoslovenské vydavateľstvo, 1967. 134 s.

HALAGA, Ondrej. *Vývoj jazykovo-národnostnej štruktúry na Slovensku*. In *Historický časopis*. 1982, roč. 30, č. 4, s. 588-605.

HENSZLMANN, Imre. *Kassa, szent királyi város. magyarföld és népei*. Pest, 1846/1, 1846.

HIŠEM, Cyril. *Košické presbytérium (1804 - 2006). Dejiny košického arcibiskupstva VI*. Prešov : vyd. Michal Vaško, 2006. 351 s.

HORECKÝ, Marián - KOVÁČOVÁ, Yvonna. *Sčítanie ľudu, domov a bytov - história a súčasnosť*. In *Slovenská štatistika a demografia*, 2001, roč. 11, č. 1 - 2, s. 14-20.

CHALUPA, Peter - TARABOVÁ, Zdenka. *Základy geografie obyvateľstva, demografie a geografie sídel*. Praha : SPN, 1983. 150 s.

KALIBOVÁ, Květa. a kolektív. *Demografie (nejen) pro demografi*. Praha : AV ČR, 1993. 123 s.

- KATUS, László. *A modern Magyarország születése, Magyarország története 1711 - 1914*. Pécs, 2009. 675 s.
- KOREC, Pavol. a kolektív. *Kraje a okresy Slovenska*. Bratislava : Svornosť, 1997. 392 s.
- KOVÁCS, Alajos. Kassa népességének fejlődése és összetétele. In *Magyar statisztikai szemle*, 1939, č. 5, s. 519-542.
- LENČIŠ, Štefan. *Katalóg Košickej arcidiecézy. Dejiny košického arcibiskupstva VII*. Prešov : vyd. Michal Vaško, 2006. 316 s.
- MAUR, Eduard. *Základy historické demografie*. Praha : Univerzita Karlova, 1978. 194 s.
- MIHOKOVÁ, Mária. *Politický život v Košiciach v rokoch 1848 - 1900*. Košice : Štátna vedecká knižnica, 1979. 518 s.
- MLÁDEK, Jozef - KUSENDOVÁ, Dagmar - MÁRENČÁKOVÁ, Jana - PODOLÁK, Peter - VAŇO, Boris. *Demografická analýza Slovenska*. Bratislava : UK, 2006. 222 s.
- MLÁDEK, Jozef. *Základy geografie obyvateľstva*. Bratislava : SPN, 1992. 210 s.
- MOLNÁR, Béla. *Kassa város orvosi története*. Kassa : Wiko, 1944. 398 s.
- NAGY, Ludovicus. *Notitiae politico-geographico-statisticae Inclyti Regni Hungariae, Partiumque eidem adnexarum, I-II*. Buda, 1828-29.
- NIEDERLE, Lubor. *Místopis a národnostní statistika obcí slovenských*. Praha : Společnost národopisného musea československého, 1919. 230 s.
- PELIKÁN, Ján. *Všeobecný podrobný miestopis Krajiny Slovenskej*. Bratislava : Autor, 1929. 656 s.
- PLATH, Johanness. *Kronika slobodného kráľovského mesta Košice*. Košice : Okresný archív, 1860. 283 s.
- POTEMRA, Michal - SABOL, Emil - SOTÁK, Ladislav. Príspevky k bibliografii Košíc. In *Vlastivedný sborník*. Košice : Štátna vedecká knižnica, 1955. 466 s.
- SÁPOSOVÁ, Zlatica - REGINÁČOVÁ, Nikola. Stav spracovania údajov, poznámky k sčítaniam obyvateľov a „Súpisom duší“ na príklade Košíc, I. časť. In *Človek a spoločnosť*, 2012, č. 4. ISSN 1335-3608. Dostupné na internete: http://www.saske.sk/cas/zoznam-rocnikov/2012/4/6004/#_ftnref1.
- SÁPOSOVÁ, Zlatica - REGINÁČOVÁ, Nikola. Vývoj počtu obyvateľov Košíc v 19. storočí (archívne pramene a štatistické údaje), II. časť. In *Človek a spoločnosť*, 2013, č. 3. ISSN 1335-3608. Dostupné na internete: <http://www.saske.sk/cas/zoznam-rocnikov/2013/3/6041/>.
- SEDLÁK, Peter. *Kresťanstvo na území Košického arcibiskupstva (od počiatkov do roku 1804) : dejiny košického biskupstva III*. Prešov : vyd. Michal Vaško, 2004. 300 s.
- SRB, Vladimír. *Demografia*. Praha : Svoboda, 1971. 611 s.
- ŠALAMON, Pavol. Demografický vývoj obyvateľov Košíc v rokoch 1848 - 1870. In *Slovenská archivistika*, 1991, roč. XXVI, č. 1, s. 56-77.
- ŠALAMON, Pavol. Demografický vývoj obyvateľov Košíc v rokoch 1870 - 1918. In *Slovenská archivistika*, 1991, roč. XXVI, č. 2, s. 44-61.
- ŠKVARNA, Dušan - ŠOLTÉS, Peter. *Pramene k dejinám Slovenska a Slovákov*. Bratislava : Literárne informačné centrum Bratislava, 2008. 391 s.
- THIRRING, Gustáv. *Magyarország népessége II. Jozef korában*, Budapest : MTA, 1938. 192 s.
- TUTKO, Jozef. *Kronika o dejoch slobodného kráľovského mesta Košíc*. Košice : Tlač Karola Werfera, 1861, s. 253.

VARGA, Imre. Kassa népességének összetétele és fejlődése. In Csikvári, Antal. *Abauj – Torna vármegye*. Budapest : A Vármegyei szociográfia kiadóhivatala, 1939, s. 134-136.

WICK, Béla. *Kassa város története és műemlékei*. Kassa : WIKO, 1941. 446 s.

ZUBKO, Peter. *Dejiny Košickej cirkvi v prameňoch. Dejiny Košického arcibiskupstva V*. Prešov : vyd. Michal Vaško, 2006. 624 s.

ZUBKO, Peter. *Dejiny Košickej kapituly (1804 – 2001). Dejiny Košického arcibiskupstva I*. Prešov : vyd. Michal Vaško, 2003. 294 s.

ŽUDEL, Juraj. Národnostná skladba obyvateľov Slovenska. In *Geografický časopis*, 1993, č. 45, s. 2-17.

Štatistické dokumenty, ročenky a miestopisy

A Magyar korona országában az 1870. év elején végrehajtott népszámlálás eredményei a hasznos házi állatok kimutatásával együtt. Pest : Országos Magyar Kir. Statisztikai Hivatal, 1871. 595 s.;

A Magyar korona országában az 1881. év elején végrehajtott népszámlálás eredményei 1. kötet. Budapest : Országos Magyar Kir. Statisztikai Hivatal, 1882. 825 s.

A Magyar korona országában az 1881. év elején végrehajtott népszámlálás eredményei 2. kötet. Budapest : Országos Magyar Kir. Statisztikai Hivatal, 1882. 415 s.

A Magyar korona országában az 1891. év elején végrehajtott népszámlálás eredményei I. rész. Budapest : Országos Magyar Kir. Statisztikai Hivatal, 1893. 418 s.

A Magyar korona országában az 1891. év elején végrehajtott népszámlálás eredményei II. rész. Budapest : Országos Magyar Kir. Statisztikai Hivatal, 1893. 790 s.

A Magyar korona országában az 1891. év elején végrehajtott népszámlálás eredményei III. rész. Budapest : Országos Magyar Kir. Statisztikai Hivatal, 1893. 94 s.

A Magyar korona népmozgalma 1890 és 1891 évi. Budapest : Magyar Kir. Központi Statisztikai Hivatal, 1893. 103 s.

A Magyar korona népmozgalma 1891 és 1893 évi. Budapest : Magyar Kir. Központi Statisztikai Hivatal, 1895. 121 s.

A Magyar korona országainak 1900. évi népszámlálása. első rész. A népesség általános leírása községenként. Budapest : Magyar Kir. Központi Statisztikai Hivatal, 1902. 609 s.

A Magyar szent korona országainak 1910 évi népszámlálása. első rész. A népesség általános leírása községenként. Budapest : Magyar Kir. Központi Statisztikai Hivatal, 1915. 880 s.

Tafeln zur Statistik der Osterreichischen Monarchie. Wien. 1830 – 1848, neue Folge I-IV. 1849 – 1865.

Schematismus venerabilis cleri dioecesis Cassoviensis. Cassoviae : TCW, 1826, s. 23.

Schematismus venerabilis cleri dioecesis Cassoviensis. Cassoviae : TCW, 1831, s. 18.

Schematismus venerabilis cleri dioecesis Cassoviensis. Cassoviae : TCW, 1833, s. 17.

Schematismus venerabilis cleri dioecesis Cassoviensis. Cassoviae : TCW, 1835, s. 17.

Schematismus venerabilis cleri dioecesis Cassoviensis. Cassoviae : TCW, 1840, s. 96.

Schematismus venerabilis cleri dioecesis Cassoviensis. Cassoviae : TCW, 1843, s. 26.

Schematismus venerabilis cleri dioecesis Cassoviensis. Cassoviae : TCW, 1847, s. 26.

Schematismus venerabilis Cleri Dioecesis Cassoviensis. Cassoviae : TCW, 1861, s. 11.

Schematismus venerabilis Cleri Dioecesis Cassoviensis. Cassoviae : TCW, 1871, s. 14.

Schematismus Cleri Almae Dioecesis Cassoviensis. Cassoviae : TCW, 1879, s. 24.

Schematismus Cleri Dioecesis Cassoviensis. Cassoviae : TCW, 1881, s. 30.

Schematismus Cleri Dioecesis Cassoviensis. Cassoviae : TCW, 1891, s. 276.

Schematismus Cleri Dioecesis Cassoviensis. Cassoviae : TCW, 1893, s. 38.

Dobová tlač

Abauj-Kassai Közlöny

Felvidéki Közlöny

---

[1] SÁPOSOVÁ, Zlatica - REGINÁČOVÁ, Nikola. Stav spracovania údajov, poznámky k sčítaniam obyvateľov a „Súpisom duší“ na príklade Košíc, I. časť. In *Človek a spoločnosť*, 2012, č. 4. ISSN 1335-3608. Dostupné na internete: http://www.saske.sk/cas/zoznam-rocnikov/2012/4/6004/#_ftnref1.; SÁPOSOVÁ, Zlatica - REGINÁČOVÁ, Nikola. Vývoj počtu obyvateľov Košíc v 19. storočí (archívne pramene a štatistické údaje), II. časť. In *Človek a spoločnosť*, 2013, č. 3. ISSN 1335-3608. Dostupné na internete: <http://www.saske.sk/cas/zoznam-rocnikov/2013/3/6041/>.

[2] Miestopisy môžeme rozdeľovať na úradné (štátne) a na publikácie jednotlivcov. Vid' KÍGYÓSI, Attila. *A magyarországi helységnévtárak története*.

Dostupné na internete: http://www.ksh.hu/statszemle_archive/1998/1998_12/1998_12_1028.pdf.

[3] HORVÁTH, Terézia. *Korabinszky János Mátyás és fő műve: a Geographisch-historisches und Produkten Lexikon von Ungarn*.

Dostupné na internete:

http://epa.oszk.hu/00000/00021/00352/pdf/MKSZ_EPA00021_1993_109_01_037-053.pdf).

[4] Bol používaný pri trianonských rokovaníach.

[5] V Uhorsku v roku 1827 prvýkrát nariadili, aby cirkevné matriky boli preposielané pre obce (torvényhatóság).

[6] NAGY, Ludovicus. *Notitiae politico-geographico-statisticae Inclyti Regni Hungariae, Partiumque eidem adnexarum, I-II*. Buda, 1828-29.

[7] Pál Magda vychádzal pri určovaní číselných hodnôt populácie zo schematizmov.

[8] ELEK, Fényes. *Magyarország geographiai szótára mellyben minden város, falu és puszta betűrendben körülményesen leiratik. I. - IV. kötet*. Pest, 1851. reprint Budapest : Magyar Könyvkiadó, 1984. 285 s.

[9] ELEK, Fényes. *Magyarországnak és a hozzá kapcsolt tartományoknak mostani állapotja statistikai és geographiai tekintetben. I-VI*. Pest, 1836 - 1840. 476 s. Všeobecnejšie charakterizoval vývoj Uhorska v

geograficko-štatistickom kontexte. Rakúske pramene, zväzky tzv. *Tafeln* (Tafeln zur Statistik der Osterreichischen Monarchie. Wien, 1830 - 1848, neue Folge I-IV. 1849 - 1865) asi nepoznal alebo neboli dostupné.

[10] HENSZLMANN, Imre. *Kassa, szent királyi város. magyarföld és népei*. Pest, 1846.

O obyvateľstve Košíc v roku 1846 napísal "(...)občania sú väčšinou Nemci, a predchádzajúca generácia sa menej orientuje k maďarskému duchu, ktorý sa začína prejavovať len u jej detí. Ako aj všade inde, aj tu tvorí Maďarov stredná vrstva šľachty(...)". HENSZLMANN, I. *Kassa, szent királyi város...*, s. 15-20.

[11] PLATH, Johanness. *Kronika slobodného kráľovského mesta Košice*. Košice : Okresný archív, 1860. 283 s.

[12] PLATH, J. *Kronika slobodného kráľovského mesta Košice...*, s. 160.

[13] TUTKO, Jozef. *Kronika o dejoch slobodného kráľovského mesta Košíc*. Košice : Tlač Karola Werfera, 1861, s. 253.

[14] BOROVSZKY, Samu - SZIKLAY, János. *Magyarország vármegyéi és városai. (Magyarország monografiája) I. Abaúj - Torna vármegye és Kassa*. Budapest : Apollo, 1896. 350 s.

[15] *A Magyar korona országában az 1881. év elején végrehajtott népszámlálás eredményei 1. kötet*. Budapest : Országos Magyar Kir. Statisztikai Hivatal, 1882. 825 s.; *A Magyar korona országában az 1881. év elején végrehajtott népszámlálás eredményei 2. kötet*. Budapest : Országos Magyar Kir. Statisztikai Hivatal, 1882. 415 s.; *A Magyar korona országában az 1891. év elején végrehajtott népszámlálás eredményei I. rész*. Budapest : Országos Magyar Kir. Statisztikai Hivatal, 1893. 418 s.; *A Magyar korona országában az 1891. év elején végrehajtott népszámlálás eredményei II. rész*. Budapest : Országos Magyar Kir. Statisztikai Hivatal, 1893. 790 s.; *A Magyar korona országában az 1891. év elején végrehajtott népszámlálás eredményei III. rész*. Budapest : Országos Magyar Kir. Statisztikai Hivatal, 1893. 94 s.

[16] Demografický úrad uskutočňoval aj demografické záznamy o početnosti a pohybe obyvateľov, ktoré boli vyhotovené v období medzi oficiálnymi sčítaniami (v rokoch 1870, 1880, 1890, 1900, 1910). Štatistiky pohybu zahrňovali údaje pre roky, v ktorých oficiálne sčítania neprebiehali (aj iné roky nie len v čase desaťročných intervalov). Štatistický úrad prostredníctvom špeciálnych výpočtov a vzorcov evidoval pohyb populácie v Uhorsku. Charakterizujú údaje o sobášnosti, pôrodnosti, úmrtnosti a manželstvách. So spracovávaním pohybu obyvateľov obcí začal Uhorský kráľovský štatistický úrad až od roku 1901. Do tohto roku sa zaznamenával len pohyb obyvateľov municipiálnych miest. Týmto spôsobom bolo možné zistiť nielen výsledky prirodzeného pohybu, ale aj migráciu obyvateľov. Podrobné informácie o pohybe obyvateľov obsahovali aj štatistické dokumenty, ktoré pribúdali najmä na začiatku 20. storočia. Pohyb obyvateľov v rokoch 1900, 1901 a 1902 je spracovaný na stránkach A Magyar korona országainok 1900, 1901 és 1902 évi népmozgalma (négy grafikai terképel). Podrobná analýza pohybu obyvateľov je spracovaná aj v ostatných dokumentoch, v rôznych rokoch s názvom: A Magyar korona országainok 1903, 1904, 1905 évi népmozgalma, A Magyar korona országainok 1906, 1907 és 1908 évi népmozgalma (három grafikai terképel), A Magyar Szent Korona Országainak 1901 - 1910 évi, Népmozgalma községünkint a v A Magyar szent korona országainak Kivandorlása és visszavándorlása 1899 - 1913.

[17] *A Magyar korona népmozgalma 1890 és 1891 évi*. Budapest : Magyar Kir. Központi Statisztikai Hivatal, 1893. 103 s.

[18] *A Magyar korona népmozgalma 1891 és 1893 évi*. Budapest : Magyar Kir. Központi Statisztikai Hivatal, 1895. 121 s.

- [19] ACSÁDY, Ignác. *Magyarország népessége a pragmatica sanctio korában*. Budapest, 1896, s. 12.
- [20] CZIRBUSZ, Géza. *Magyarország a XX. évszázad elején föld és néprajzi nemzetgazdasági és társadalom tudományi szempontból*. Temesvár, 1902. 568 s.
- [21] THIRRING, G. *Magyarország népessége II. József korában...*, s. 6.; NAGY, L. *Notitiae politico-geographico statisticae inelyti Regni Hungáriáé I...*, s. 9.; ELEK, F. *Magyarország geographiai szótára...*, s. 285.; BOROVSZKY, S. - SZIKLAY, J. *Magyarország vármegyéi és városai...*, s. 31.; PLATH, J. *Kronika slobodného kráľovského mesta Košice...*, s. 222.; *Schematismus venerabilis cleri dioecesis Cassoviensis*. Cassoviae : TCW, 1826, s. 23.; *Schematismus venerabilis cleri dioecesis Cassoviensis*. Cassoviae : TCW, 1831, s. 18.; *Schematismus venerabilis cleri dioecesis Cassoviensis*. Cassoviae : TCW, 1833, s. 17.; *Schematismus venerabilis cleri dioecesis Cassoviensis*. Cassoviae : TCW, 1835, s. 17.; *Schematismus venerabilis cleri dioecesis Cassoviensis*. Cassoviae : TCW, 1840, s. 96.; *Schematismus venerabilis cleri dioecesis Cassoviensis*. Cassoviae : TCW, 1843, s. 26.; *Schematismus venerabilis cleri dioecesis Cassoviensis*. Cassoviae : TCW, 1847, s. 26.; *Schematismus venerabilis Cleri Dioecesis Cassoviensis*. Cassoviae : TCW, 1861, s. 11.; *Schematismus venerabilis Cleri Dioecesis Cassoviensis*. Cassoviae : TCW, 1871, s. 14.; *Schematismus Cleri Almae Dioecesis Cassoviensis*. Cassoviae : TCW, 1879, s. 24.; *Schematismus Cleri Dioecesis Cassoviensis*. Cassoviae : TCW, 1881, s. 30.; *Schematismus Cleri Dioecesis Cassoviensis*. Cassoviae : TCW, 1891, s. 276.; *Schematismus Cleri Dioecesis Cassoviensis*. Cassoviae : TCW, 1893, s. 38.
- [22] HALAGA, R. Ondrej. *Právny, územný a populačný vývoj mesta Košíc*. Košice : Východoslovenské vydavateľstvo, 1967. 134 s.
- [23] HALAGA, R. O. *Právny, územný a populačný vývoj mesta Košíc...*, s. 52.
- [24] HALAGA, R. O. *Vývoj jazykovo-národnostnej štruktúry Košíc*. In *Historický časopis*. 1982, roč. 30, č. 4, s. 588-605.
- [25] HALAGA, R. O. *Vývoj jazykovo-národnostnej štruktúry Košíc...*, s. 601-602.
- [26] ŠALAMON, Pavol. *Demografický vývoj obyvateľov Košíc v rokoch 1848 - 1870*. In *Slovenská archivistika*, 1991, roč. XXVI, č.1, s. 56-77.
- [27] ŠALAMON, Pavol. *Demografický vývoj obyvateľov Košíc v rokoch 1870 - 1918*. In *Slovenská archivistika*, 1991, roč. XXVI, č.2, s. 44-61.
- [28] *A Magyar korona országainak 1900. évi népszámlálása. első rész. A népesség általános leírása községeinkint*. Budapest : Magyar Kir. Központi Statisztikai Hivatal, 1902. 609 s.; *A Magyar szent korona országainak 1910 évi népszámlálása. első rész. A népesség általános leírása községeinkint*. Budapest : Magyar Kir. Központi Statisztikai Hivatal, 1915. 880 s.
- [29] ŠALAMON, P. *Demografický vývoj Košíc v rokoch 1848 - 1870...*, s. 69.
- [30] CZOCH, Gábor. *Városlakók és polgárok Kassa tarsadalma a XIX század első felében*. Dizertačná práca. Budapest : Atelier, 1997. 120 s.
- [31] ZUBKO, Peter. *Dejiny Košickej kapituly (1804 - 2001). Dejiny Košického arcibiskupstva I*. Prešov : vyd. Michal Vaško, 2003. 294 s.; ČIŽMÁR, Marián. *Rehoľný život na území Košického arcibiskupstva. Dejiny Košického arcibiskupstva II*. Prešov : vyd. Michal Vaško, 2004. 407 s.; SEDLÁK, Peter. *Kresťanstvo na území Košického arcibiskupstva (od počiatkov do roku 1804) : dejiny košického biskupstva III*. Prešov :

vyd. Michal Vaško, 2004. 300 s.; ČIŽMÁR, Marián. *Pásli zverené im stádo. Košickí biskupi v rokoch 1804-2004. Dejiny košického arcibiskupstva IV.* Prešov : vyd. Michal Vaško, 2006. 502 s.; HIŠEM, Cyril. *Košické presbytérium (1804 - 2006). Dejiny košického arcibiskupstva VI.* Prešov : vyd. Michal Vaško, 2006. 351 s.; LENČIŠ, Štefan. *Katalóg Košickej arcidiecézy. Dejiny košického arcibiskupstva VII.* Prešov : vyd. Michal Vaško, 2006. 316 s.

[32] ZUBKO, Peter. *Dejiny Košickej cirkvi v prameňoch. Dejiny Košického arcibiskupstva V.* Prešov : vyd. Michal Vaško, 2006. 624 s.

[33] ZUBKO, P. *Dejiny Košickej cirkvi v prameňoch. Dejiny Košického arcibiskupstva V..*, s. 302.

[34] CSÍKI, Tamás. *Városi zsidóság Északkelet - és Keletmagyarországon.* Budapest : OSIRIS, 1999. 433 s.

[35] CSÍKI, T. *Városi zsidóság Északkelet...*, s. 7.

[36] MOLNÁR, Béla. *Kassa város orvosi története.* Kassa : Wiko, 1944. 398 s.

[37] „Informácie o obetiach a priebehu cholery v meste máme zo zachovaných lekárskejších správ hlavného lekára Košíc Jakaba Moskovicsa. Od 1. novembra 1872 do 10. januára 1873 udávajú získané materiály 552 prípadov nakazených cholero, pričom nie všetkých chorých (ako aj podozrivých z nákazy) nahlásili. Za spomínané obdobie (3 mesiacov) zomrelo 289 obetí cholery.“ MOLNÁR, B. *Kassa város orvosi története...*, s. 64

[38] THIRRING, Gustáv. *Magyarország népessége II. Jozef korában,* Budapest : MTA, 1938. 192 s.

[39] KOVÁCS, Alajos. *Kassa népességének fejlődése és összetétele.* In *Magyar statisztikai szemle*, 1939, č. 5, s. 519-542.

[40] KOVÁCS, A. *Kassa népességének fejlődése és összetétele...*, s. 524.

[41] WICK, Béla. *Kassa város története és műemlékei.* Kassa : WIKO, 1941. 446 s.

[42] WICK, B. *Kassa város története és műemlékei...*, s.167.

[43] GYÁNI, Gábor - KOVÉR, Gyorgy. *Magyarország társadalom története a reformkortól a második világháborúig.* Budapest : Osiris Kiadó, 2006. 395 s.

[44] *A Magyar korona országában az 1870. év elején végrehajtott népszámlálás eredményei a hasznos házi állatok kimutatásával együtt.* Pest : Országos Magyar Kir. Statisztikai Hivatal, 1871. 595 s.; *A Magyar korona országában az 1881. év elején végrehajtott népszámlálás eredményei 1. kötet.* Budapest : Országos Magyar Kir. Statisztikai Hivatal, 1882. 825 s.; *A Magyar korona országában az 1881. év elején végrehajtott népszámlálás eredményei 2. kötet.* Budapest : Országos Magyar Kir. Statisztikai Hivatal, 1882. 415 s.

[45] VARGA, Imre. *Kassa népességének összetétele és fejlődése.* In Csikvári, Antal. *Abauj - Torna vármegye.* Budapest : A Vármegyei szociográfiák kiadóhivatala, 1939, s. 134-136.

[46] ŠKVARNA, Dušan - ŠOLTÉS, Peter. *Pramene k dejinám Slovenska a Slovákov.* Bratislava : Literárne

informačné centrum Bratislava, 2008. 391 s.

[47] ŠKVARNA, D. – ŠOLTÉS, P. *Pramene k dejinám Slovenska a Slovákov...*, s. 16.

[48] MIHOKOVÁ, Mária. *Politický život v Košiciach v rokoch 1848 - 1900*. Košice : Štátna vedecká knižnica, 1979. 518 s.

[49] „Mesto Košice v 19. storočí malo trojrečové obyvateľstvo. Vzhľadom na historický vývoj košického obyvateľstva, košickí Nemci ako predstavitelia remesla a obchodu zohrali vedúcu úlohu v Košiciach (...).“ MIHOKOVÁ, M. *Politický život v Košiciach v rokoch 1848 - 1900...*, s. 466.

[50] KATUS, László. *A modern Magyarország születése, Magyarország története 1711 - 1914*. Pécs, 2009. 675 s.

[51] KATUS, L. *A modern Magyarország születése...*, s. 384.

[52] ŽUDEL, Juraj. Národnostná skladba obyvateľov Slovenska. In *Geografický časopis*, 1993, č. 45, s. 2-17.

[53] PELIKÁN, Ján. *Všeobecný podrobný miestopis Krajiny Slovenskej*. Bratislava : Autor, 1929. 656 s.

[54] Číselné údaje v tabuľke sme získali prostredníctvom údajov: HALAGA, R. O. *Právny, územný a populačný vývoj mesta Košíc...*, s. 56-57.; ŠALAMON, Pavol. Demografický vývoj obyvateľov Košíc v rokoch 1848 - 1870. In *Slovenská archivistika*, 1991, č. 1, roč. XXVI, s. 58, 66.; KOVÁCS, Alajos. Kassa népességének fejlődése és összetétele. In *Statisztikai Szemle* [online]. [cit. 2010-03-11]. Dostupné na internete: <http://www.ksh.hu/statszemle_archive/viewer.html?ev=1939&szam=05&old=78&lap=25>;

MIHOKOVÁ, M. *Politický život v Košiciach v rokoch 1848 - 1900...*, s. 466.; CZOCH, G. *Városlakók és polgárok. Kassa tarsadalma a XIX század első felében...*, s. 120.; MOLNÁR, B. *Kassa város orvosi története*. Kassa : Wiko, 1944, s. 58.

[55] NIEDERLE, Lubor. *Místopis a národnostní statistika obcí slovenských*. Praha : Společnost národopisného musea československého, 1919. 230 s.

[56] POTE MRA, Michal – SABOL, Emil – SOTÁK, Ladislav. Príspevky k bibliografii Košíc. In *Vlastivedný sborník*. Košice : Štátna vedecká knižnica, 1955. 466 s.

[57] CHALUPA, Peter – TARABOVÁ, Zdenka. *Základy geografie obyvateľstva, demografie a geografie sídel*. Praha : SPN, 1983. 150 s.

[58] SRB, Vladimír. *Demografia*. Praha : Svoboda, 1971. 611 s.

[59] MAUR, Eduard. *Základy historickej demografie*. Praha : Univerzita Karlova, 1978. 194 s.

[60] MLÁDEK, Jozef. *Základy geografie obyvateľstva*. Bratislava : SPN, 1992. 210 s.

[61] MLÁDEK, Jozef – KUSENDOVÁ, Dagmar – MÁRENČÁKOVÁ, Jana – PODOLÁK, Peter – VAŇO, Boris. *Demografická analýza Slovenska*. Bratislava : UK, 2006. 222 s.

[62] MLÁDEK, J. - KUSEDOVÁ, D. - MÁRENČÁKOVÁ, J. - PODOLÁK, P. - VAŇO, B. *Demografická analýza Slovenska...*, s. 9.

[63] KALIBOVÁ, Květa. a kolektív. *Demografie (nejen) pro demografi*. Praha : AV ČR, 1993. 123 s.

[64] KOREC, Pavol. a kolektív. *Kraje a okresy Slovenska*. Bratislava : Svornosť, 1997. 392 s.

[65] HORECKÝ, Marián - KOVÁČOVÁ, Yvonna. Sčítanie ľudu, domov a bytov - história a súčasnosť. In *Slovenská štatistika a demografia*, 2001, roč. 11, č. 1 - 2, s. 14-20.

[66] Uhorský kráľovský centrálny štatistický úrad (Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal) bol založený v roku 1867.